

WERKEN AAN HET RESPEKT VOOR IEDERS EIGENHEID

een bijzonder neutrale school aan het woord

De St.-Servatiuschool in Maastricht: sinds enkele jaren gehuisvest in een hypermoderne behuizing die - behalve het enorme crucifix dat aan de in schoon metselwerk uitgevoerde muur van onze gespreksruimte hangt - in weinig doet herinneren aan het krakkemikkig oud gebouw waarin de school tot voor 79 huisde. Een school die zich als bijzonder neutraal op christelijke grondslag wil profileren. Over het waarom en hoe hadden wij een gesprek met schoolleider Frans Heyerman.

statuten en doelstellingen

De RK St. Servatiuschool in Maastricht is van origine een broederschool. Het godsdienstig element in de school kreeg mede vanwege het feit dat de religieuzen in de meerderheid waren een zeer uitdrukkelijk karakter. Sinds de bestuursoverdracht naar een lekenbestuur, in 1967, kwamen er gaandeweg meer leken, en trokken de broeders zich verder terug. In de zeventiger jaren, mede onder invloed van het sekularisatieproces, rezen er ernstige twijfels over de invulling van het godsdienstige element binnen het onderwijsgebeuren. Frans Heyerman: 'In die tijd kwam een pater drie keer per jaar op school om een mis op te dragen. De man hield dan gloedvolle preken, waar geen van de leerlingen iets mee aan kon; als leerkracht had je je handen vol om de orde te bewaren. Uit onvrede met die bestaande situatie hebben we toen over en weer vele gesprekken gevoerd over de diskrepantie tussen wat onze leerlingen van huis uit aan geloofsbeleving meekregen en wat je als school hen wilt aanbieden. Uiteindelijk heeft dat er toe geleid, dat deze schoolmissen geleidelijkaan verdwenen'. Toch bleef de identiteitskwestie voortdurend in de aandacht staan. Het onderwijsteam worstelde met vragen als: op welke wijze kunnen wij vorm geven aan onze katholieke identiteit met leerlingen, die merendeels niet kerkelijk, nauwelijks gelovig, voor drie kwart afkomstig uit sociaal gedepriveerde wijken zijn? 'We hebben', zegt Frans Heyerman, 'indertijd opnieuw een aantal besprekingen gevoerd met de school katecheet. Dat leidde tot een soort universeel religieus beleven, een staan in het voorportaal van de godsdienst. Als school zou je een soort basisvoorwaarde kunnen scheppen die voor elke godsdienstige beleving van belang is, maar waarbij je ten aanzien van kennisoverdracht en liturgie beperkt bent'. Een humanistische gedachtengang? Heyerman ontkent niet, dat deze geluiden niet geklonken hebben. Toch is hij, mét het gehele team, van mening, dat dit het niveau is waarop je als school opereert, en waar je je kunt inhaken op vragen en behoeften van ouders en leerlingen.

'Op een gegeven moment', gaat Frans Heyerman verder, 'kwam de vraag naar nieuwe statuten en formulering van doelstellingen. Vanzeker kwamen toen de vragen uit het verleden weer op tafel. Daarbij werden we echter tevens geconfronteerd met de kerkelijke situatie in Limburg, waarmee we bijzonder veel moeite hadden. Moeite met de toenemende rechtlijnigheid in de leer, de groeiende intolerantie en een onaanvaardbare visie ten aanzien van bijvoorbeeld huwelijk en seksualiteit. Wij hadden daar hele andere ideeën over en we wilden best voor onze standpunten uitkomen', Opnieuw bezon het team zich over de vraag, hoe de school zich op reële wijze zou kunnen profileren. Geen gemakkelijke opgave, zeker niet met het zicht op een formele vastlegging in statuten. Voor welke waarden en normen wilde men opkomen? Frans Heyerman: 'We hebben inderdaad geprobeerd dat hele scala van waarden en normen waarvoor wij wilden staan, op een rijtje te zetten. We kwamen toen tot waarden als: opvoeden tot zelfstandigheid, opvoeden tot vrijheid van meningsuiting, de mens waarderen als een uniek wezen, van nature goed in zijn omgangsverhoudingen, de mens als een onafhankelijk, zich emanciperend wezen. In de sfeer van doelstellingen kwamen we uit bij de formulering: werken aan het respect voor ieders eigenheid, het vertrouwen stimuleren in mensen en hun sociaal functioneren, hulp bieden aan de groei naar volwas-

senheid'.

vorming in waarden en normen

'Opnieuw hebben wij onderling zwaar geboemd over het eigen karakter van al die waardegebieden: waren het louter maatschappelijke waarden, of zat er toch ook iets van een religieuze dimensie in? Uiteindelijk hebben we dit pakket van doelstellingen aangeboden aan de andere geledingen: ouders en bestuur, die ieder op hun eigen wijze daarmee bezig zijn geweest.

Tenslotte is er als formulering uitgekomen: 'De stichting stelt zich ten doel het geven van speciaal onderwijs en vorming vanuit een normen- en waardestelsel dat bepaald is door de christelijke cultuur. Het onderwijs en de vorming zijn erop gericht de leerlingen in staat te stellen begrip en respect voor de ander te ontwikkelen - echter niet voor diens opvattingen als die het begrip en respect voor de ander ontkennen -; een eigen levens- en maatschappijvisie te vormen en het besef te ontwikkelen van verantwoordelijkheid als mens in zijn sociale omgeving'. In feite is religieuze vorming dus niet expliciet als doelstelling omschreven, maar is ook niet afwezig: met 'vorming vanuit een normen- en waardestelsel dat bepaald is door de christelijke cultuur' schep je ruimte voor de godsdienstige beleving van ieder afzonderlijk, zonder elkaar te verplichten. Als school moet je er dan wel aan werken om die ruimte te houden. Dat betekent: leerlingen trainen in een stuk zelfwerkzaamheid, omgaan met verantwoordelijkheden, omgaan met vrijheid etc. Dat houdt als schoolmodel in, dat niet alles wordt voorgeprogrammeerd, dat leerlingen niet in een dwangbuis worden gestopt en dat je hen leert keuzen maken. Aan deze doelstellingen willen we heel uitdrukkelijk werken. De formulering in het schoolwerkplan is dus geen loze kreet, maar proberen we dagelijks concreet te vertalen naar het totale schoolgebeuren'.

een bijzonder neutrale school

Een bijzonder neutrale school. De vraag naar de levensbeschouwelijke/religieuze kleur blijft zich toch opdringen. Frans Heyerman zoekt wat aarzelend naar woorden: 'Ik denk dat religie een houding van het individu is ... je bent op zoek naar de zin van je bestaan ... dat zoeken is een continu proces, waar niemand van ons helemaal uit is. Hier komt je diepste ik op tafel, hier gaat het om een oplichten van 'dat is het'. Het betekent ook je leerlingen serieus nemen met levensvragen, waar hun eigen ik aan bod komt. In kring- en groepsgesprekken zijn we daar erg alert op. In wezen vormt dat ook een deel van je doelstelling: je kunt je er niet afmaken met te zeggen wat 'men' vindt. .. wat je zelf vindt, dát moet op de proppen komen. Waar die intensiteit van leven naar boven komt, mag je misschien spreken van religiositeit'. Geen gesluisde waardenoriëntatie dus; je communiceert je waarden met elkaar door iets van jezelf te laten zien, jezelf niet buiten schot te zetten. Frans Heyerman: 'Wij gaan om met MLK-leerlingen van zes tot twintig jaar. Dat betekent vaak, dat je niet alleen moet praten óver, maar proberen samen iets te beleven, te voelen. Die gevoelens kun je tegenover elkaar openleggen. Waarden die de ander iets te bieden hebben worden opgepakt, daar kun je samen mee verder. En als het patroon afwijkt van datgene waar je zelf *voor* wilt staan, betekent dat nog niefmeteen dat je dat moet afkeuren. Je kunt wel *aangeven* hoe je daar *tegenover* staat, er gezamenlijk *over* praten'.

verhalen uit de christelijke traditie

Normen en waarden uit de cultuur worden niet zelden *doorgegeven via verhalen*. Ook in de christelijke cultuur *vindt* en *vond* die waardenkommunikatie *vaak* plaats middels verhalen: zij roepen iets in beeld hoe mensen met die waarden omgaan. Worden er ook bijbelverhalen gebruikt bij de *vorming van* hun leerlingen, ter ondersteuning *van* hun eigen *verhalen*? Frans Heyerman bekent dat bijbelverhalen op het moment hoegenaamd geen rol spelen. 'Ik *vraag* me ook af, in *hoeverre* je bij deze groep leerlingen met dit soort *verhalen* kunt werken. Destijds heb ik wel eens gezegd - en dat is me niet in dank afgenomen - dat het *verhaal van Daniël* in de leeuwenkuil *voor* onze leerlingen op

hetzelfde level staat als verhalen van Ivan hoe. Ik geloof niet dat verhalen uit de bijbel 'iets meer' hebben; en, wat nog belangrijker is, ze zijn alleen bruikbaar als ze vanuit de leerlingen zelf opborrelen, levende werkelijkheid zijn. Maar er zijn zoveel andere dingen die hen veel eerder aanspreken ... Overigens betekent dat niet, dat we 'traditionele' elementen van de christelijke traditie geheel zouden verbannen; als ouders komen voor de begeleiding van de eerste communie van hun kind, dan tekenen we daar voor in: ook al hebben we grote vraagtekens over hun motivatie. Eerste communie heeft voor veel van deze mensen een sociale waarde, niet in de laatste plaats om het feest dat eromheen gebouwd wordt. We zeggen wél: eigenlijk vinden we dat een activiteit waartoe jullie parochie het initiatief moet nemen. Op school organiseren we dan ook geen communiefeest!

sociale verankering van het schoolgebeuren

Het waarden- en normen patroon van de sociale lagen waaruit de leerlingen komen, staat vaak in schril contrast met de idealen waarde school voor wil staan. Het risico van een eiland positie is dan ook niet denkbeeldig. 'Dat is inderdaad een verschrikkelijk moeilijk probleem, waar we nog lang niet uit zijn', zegt Frans Heyerman. 'Wat we proberen is de ouderbetrokkenheid te vergroten. Maar met het oprichten van een oudervereniging bereik je slechts een beperkte groep. Het interactieproces wordt gedwarsboomd door een groot aantal factoren. De zwakbegaafdheid van sommige ouders zelf, de angst voor het instituut school en de verschillende leef- en denkwereld zijn hier zeker oorzaken van. Toch zie je dat er leerlingen zijn die het contact met de school blijven onderhouden: ze sturen bijvoorbeeld een kaartje wanneer ze gaan trouwen of kinderen krijgen. Als dat lijntje blijft bestaan, hebben we toch het gevoel iets van een basis gelegd te hebben. Team en bestuur geven hoge prioriteit aan het zoeken naar wegen om ouders te interesseren voor datgene wat er op school gebeurt. We zijn ons goed bewust van het feit, dat hiermee een proces van enkele generaties gemoed is. Continuïteit en groei bereik je niet in een klein aantal jaren'.